

ELNINIŲ ŽVĖRIŲ PASISKIRSTYMAS LIETUVOJE

Domantė INSODAITĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Miškų ir ekologijos fakultetas, el. paštas domante26@gmail.com

Santrauka

Elniniai žvėrys – gausiausi miškų gyventojai Lietuvoje, kurių skaičius jau daugiau nei kelis dešimtmečius didėja. Siekiant optimaliai reguliuoti esamas populiacijas, būtina žinoti ir įvertinti žvėrių gausumo rodiklius. Straipsnyje aprašyta atlikta analizė, norint nustatyti stirnų, tauriųjų elnių ir briedžių pasiskirstymą medžioklės plotų vienetuose. Buvo tiriami medžiojamųjų gyvūnų apskaitos duomenys pagal pėdsakus sniege, kuriuos registruoja medžioklės plotų vienetų naudotojai (~1000 medžioklės plotų vienetų Lietuvos teritorijoje), bendros elninių žvėrių pasiskirstymo tendencijos Lietuvos teritorijoje. Remiantis rezultatais, gautais atlikus tyrimą, nustatyta, kad gausiausiais elninių žvėrių skaičiais pasižymi miškingiausios Lietuvos teritorijos. Tiesa, stirnų pasiskirstymui miško plotai tokios didelės įtakos neturėjo, lyginant su tauriaisiais elniais ar briedžiais. Pastebėta, kad didesnis visų kanopinių gausumas yra rajonų periferinėse zonose.

Reikšminiai žodžiai: elniniai žvėrys, medžioklės plotų vienetai, pasiskirstymas.

Įvadas

Medžioklė – svarbus procesas, palaikantis optimalų laukinių gyvūnų skaičių ekosistemose. Medžiokle reguliuojamas žvėrių gausumas ir genetinis fondas, per didelis jų skaičius daro žalą žemės ir miškų ūkiui, gali kelti pavojų gyvūnams ir žmonėms dėl platinamų ligų (Jokantaitė, 2018). Svarbu žinoti, kad medžiojami tik selekciniai arba pasiekę trofėjinę brandą patinai, o perspektyvūs žvėrys neliečiami. Elninių žvėrių patinų medžioklė Lietuvoje vykdoma atrankinės medžioklės principais, taip siekiama pagerinti žvėrių bandos ir išauginamų ragų kokybę.

Mišrūs miškai – tai tinkamiausios buveinės apsigyventi kanopiniams žvėrims. Pagal miškų tipus mėgstamiausios buveinės: lapuočių miškai su eglėmis, mišrieji eglių-lapuočių miškai, toliau pušynai su eglėmis ir grynai pušynai. Miškingumas teritorijoje taip pat turi įtakos populiacijų gausai, tankiui. Stirnoms palankiausios sąlygos yra nedidelio miškingumo (15–20 %) teritorijose, tauriesiems elniams – vidutinio (21–30 %), o briedžiams – didelio (>30 %) miškingumo teritorijose (Baleišis ir kt., 2003). Miškų ekosistemoms funkcionuoti elniniai žvėrys yra labai svarbūs. Jie daro įtaką tam tikriems biotopams, veikia florą ir fauną, taip pat ir vieni kitus konkuruodami tarpusavyje, be to, veikia natūraliai vykstantį miškų atžėlimą, pasodintas jaunąsias miško kultūras, todėl jų gausa turi būti reguliuojama. (Šepetienė, 1996; Padaiga, 2000).

Lietuvoje elniniams žvėrims gamtinės sąlygos kol kas palankios, todėl populiacijų skaičiai kasmet vis auga. Remiantis LR aplinkos ministerijos apskaitos duomenimis, elninių žvėrių skaičiaus augimas pastaraisiais metais pavaizduotas 1 lentelėje.

1 lentelė. Elninių žvėrių skaičiaus kitimas Lietuvoje 2021–2022 m.

Table 1. Changes in the number of Cervine animals in Lithuania in 2021–2022

Rūšies pavadinimas	2022 m. vnt.	Palyginti su 2021 m. (vnt.)	
		(+) padidėjo	
		(-) sumažėjo	
Briedis	20676	19789	+887
Taurasis elnias	77300	68816	+8484
Stirna	172599	169312	+3287

Šaltinis: sudaryta pagal LR Aplinkos ministeriją
Source: according LR Aplinkos ministerija

Pagal medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisykles, medžioklės plotų naudotojai privalo vieną kartą per medžioklės sezoną (kai yra ištisinė sniego danga) atlikti medžiojamųjų gyvūnų apskaitą pagal pėdsakus sniege (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas, 2018). Ši apskaita yra svarbi siekiant tikslingai tvarkyti medžioklės ūkį, nes tik žinant žvėrių skaičių galima palaikyti optimalų jų dydį populiacijose (Jokantaitė, 2018). Vykdam apskaitą galima nustatyti elninių žvėrių paplitimą, taip pat santykinę gausą šalies teritorijoje ir atskiruose jos regionuose.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti medžiojamųjų gyvūnų apskaitos duomenis pagal pėdsakus sniege ir įvertinti elninių žvėrių pasiskirstymą Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai

1. Išanalizuoti preliminarinius elninių žvėrių skaičius Lietuvoje;

2. Nustatyti elninių žvėrių paplitimą atskiruose medžioklės plotų vienetuose.

Tyrimų objektas ir metodai

Tyrimų objektas – elniniai žvėrys, apskaityti Lietuvos medžioklės plotų vienetuose.

Analizei naudoti Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos iki 2022 m. kovo 18 d. surinkti medžiojamųjų gyvūnų apskaitos pagal pėdsakus sniege duomenys. Iš medžioklės plotų vienetų valdytojų buvo surinkta informacija apie elninių žvėrių pasiskirstymą ir gausą (preliminarus žvėrių skaičius šiuo metu) pagal gautus medžioklės plotų vienetų prašymus nustatyti medžiojamųjų gyvūnų sumedžiojimo limitus 2022/2023 medžioklės sezonui Lietuvoje.

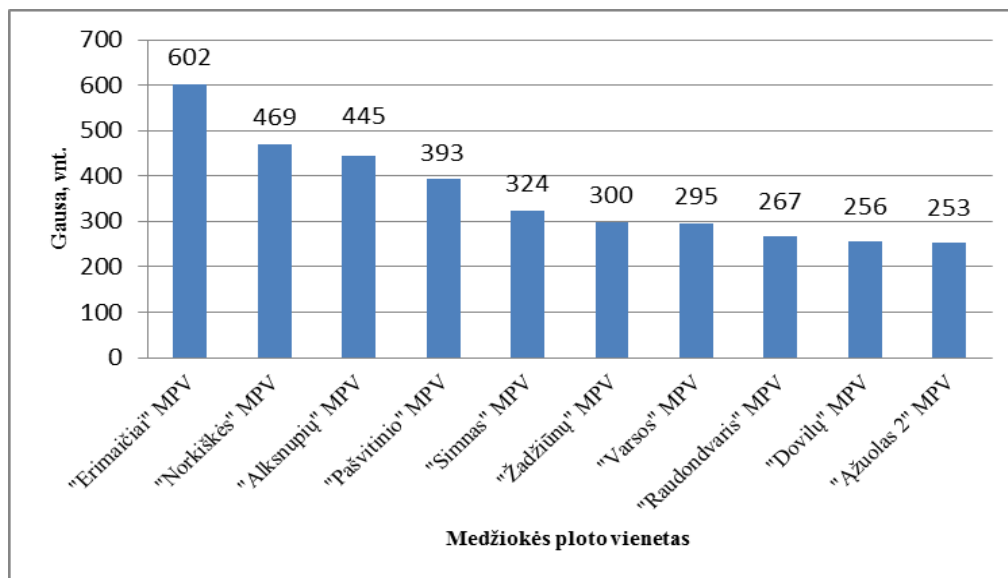
Apskaita atliekama kasmet einant tuo pačiu maršrutu, sudaromas maršrutas turi proporcingai atspindėti medžioklės plotų vienetą pagal vyraujančias miškų, krūmynų ir pelkių buveines. Nustatomas maršruto ilgis negali būti ilgesnis nei 12 km, apskaitą reikia atlikti per vieną dieną esant tinkamai sniego dangai. Apskaitos vykdytojas duomenis suskaitmenizuoja ir *Excel* formatu pagal Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos formą pateikia tarnybai ne vėliau kaip per 10 dienų (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas, 2018).

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas

Tyrimo metu apžvelgti medžiojamųjų gyvūnų apskaitos pagal pėdsakus sniege duomenys iš Lietuvos medžioklės plotų vienetų. Atlikus analizę ir palyginimus medžioklės plotų vienetų turimus duomenis nustatytas preliminarus elninių žvėrių skaičius. Kadangi medžioklės plotų vienetų Lietuvoje yra ~ 1000, straipsnyje pateikiamos dešimties didžiausių žvėrių gausumu pasižyminčių medžioklės plotų vienetų diagramos.

Pagal gautus rezultatus matyti, kad Panevėžio r. sav. „Erimaičiai“ MPV užfiksuotas didžiausias preliminarus stirnų skaičius – 602 (1 pav.), „Norkiškės“ MPV – 469 vnt., Tauragės r. sav., „Alksnupių“ MPV – 445 vnt., Radviliškio r. sav., „Pašvitinio“ MPV – 393 vnt., Pakruojo r. savivaldybėje esantys medžioklės ploto vienetai. „Eišiškės“ MPV (Šalčininkų r. sav.) aiškių pėdsakų maršrute nepastebėta, taip pat vos keli stirnų individai užfiksuoti „Bružų“ MPV Mažeikių r. sav., bet toks rezultatas gali būti ir netikslios apskaitos pasekmė.

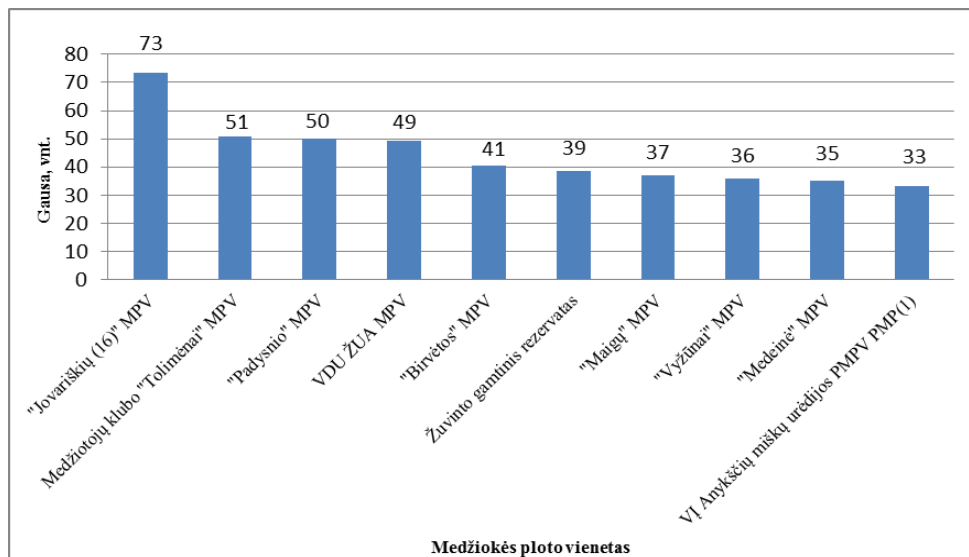
Stirna paprastai laikoma rūšimi, kuri yra prisitaikiusi gyventi miško sąlygomis (Hewison et al., 1998). Bet mėgstami ir nedideli mišrūs miškai, laukai, pievos, pamiškės, apsuptos dirbamais laukais. Mažai miškingos, atviros teritorijos, kaip Marijampolės apskrityje esantys ploto vienetai, tinka gyventi stirnoms.

1 pav. Stirnų gausa medžioklės plotų vienetuose

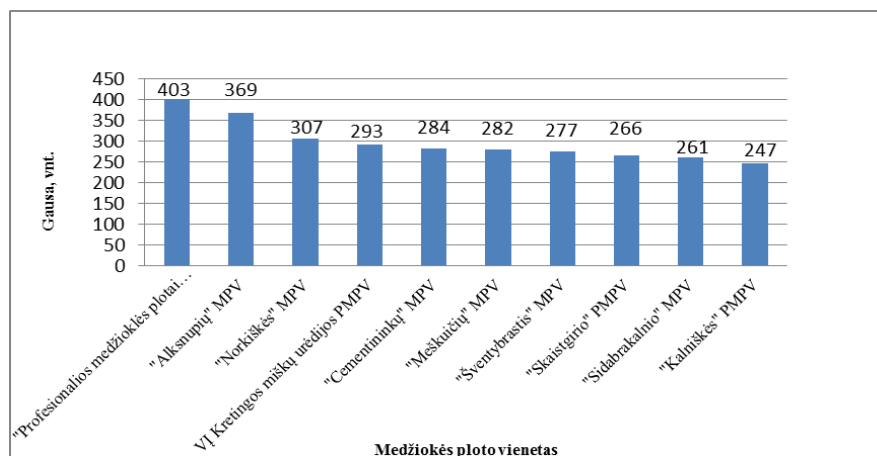
Fig. 1. Number of roe deer in hunting area units

Apibendrinus duomenis nustatyta, kad „Jovariškių“ MPV Trakų rajono savivaldybėje fiksuotas didžiausias briedžių skaičius – 73 vnt. (2 pav.). Šiek tiek mažesnis briedžių skaičius fiksuotas medžiotojų klubo „Tolimėnai“ MPV – 51 vnt. (Zarasų rajonas), „Padysnio“ MPV – 50 vnt. Ignalinos r. sav., VDU ŽUA MPV – 49 vnt. Radviliškio r. savivaldybėje. „Alsengiris“ MPV Kauno rajono savivaldybėje, „Aleksandravo“ MPV Plungės r. savivaldybėje nebuvo užfiksuotas nei vienas briedis. Maždaug šalies rytuose/pietuose miškingumas yra didesnis nei likusioje Lietuvoje, todėl ir briedžių skaičius fiksuotas didesnis. Galima teigti, kad briedis yra miško vidaus buveinių rūšis, renkasi didesnius miško masyvus, jam reikalingas didesnis miško plotas nei stirnoms ar tauriesiems elniams.

2 pav. Briedžių gausa medžioklės plotų vienetuose
Fig. 2. Number of moose in hunting area units

Analizuojant duomenis nustatyta, kad didžiausia tauriųjų elnių gausa (403 vnt.) pasižymi „Profesionalios medžioklės plotai „Ažuoloto girininkijoje“ (Kėdainių r. sav.) (3 pav.). Panašus elnių gausumas nustatytas ir Radviliškio rajono, Tauragės rajono, Kretingos rajono savivaldybėse esančiuose medžioklės plotų vienetuose, t. y. „Alksnupių“ MPV – 369 vnt., „Norkiškės“ MPV – 307 vnt., VĮ Kretingos miškų urėdijos PMPV – 293 vnt. O mažiausias gausumas nustatytas Ignalinos, Klaipėdos, Šalčininkų, Kauno rajonų medžioklės plotų vienetuose.

3 pav. Tauriųjų elnių gausa medžioklės plotų vienetuose
Fig. 3. Number of red deer in hunting area units

Išvados

1. Elnių žvėrių skaičius, remiantis LR aplinkos ministerijos duomenimis, jau daugiau nei 10 metų didėja. Todėl svarbu užtikrinti pakankamą žvėrių gausumo reguliavimą, ne tik dėl genų fondo, bet ir dėl žemės bei miškų ūkiui keliamos grėsmės ar nelaimingų atsitikimų (didėjančio autoavarijų skaičiaus susidūrus su žvėrim).

2. Išanalizavus elnių žvėrių paplitimą Lietuvoje pastebėta, kad briedžių gausa didžiausia Vilniaus ir Utenos regionų Aplinkos apsaugos departamento teritorijoje esančiuose medžioklės plotų vienetuose. Taip pat nemažu gausumu pasižymėjo ir Pietų Lietuvoje esantys medžioklės plotų vienetai. Stirnų gausiausiai aptikta Panevėžio, Utenos, Marijampolės apskrityse. Taurieji elniai – didesnių miškų gyventojai, jiems svarbu aplinkui esančios žemės ūkio kultūros, todėl gausiausi Radviliškio, Tauragės, Kretingos rajonų medžioklės plotų vienetuose.

Literatūra

1. Baleišis R., Bluzma P., Balčiauskas L. 2003. Lietuvos kanopiniai žvėrys. 216 p.
2. Hewison A. J. M., Vincent J. P., Reby D. 1998. *Social organisation of European roe deer*. In: Andersen R, Duncan P., Linnell J.D.C. (eds). *The European roe deer: the biology of success*. Oslo. Scandinavian University Press. p. 189–219.
3. Jokantaitė R. 2018. Prieš tampant medžiotoju: į pagalbą būsimajam medžiotojui. 292 p..

4. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Medžiojamųjų žvėrių apskaita. Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/gamtos-apsauga/medziokle/medziojamuju-zveriu-apskaita> (žiūrėta 2023-02-10)
5. LR aplinkos ministerija. Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 258 „Dėl Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e13ccd820fd111e88a05839ea3846d8e> (žiūrėta 2023-02-10)
6. Padaiga V. 2000. The influence of the special improvement cutting on the forage supply of the Cervines. *Miškininkystė*. Nr. 1–2 (4546). P. 36–50.
7. Šepetienė J. 1996. *Miškininkystė*. Vilnius: Informacijos ir leidybos centras, 52 p.

CERVINE ANIMAL DISTRIBUTION IN LITHUANIA

Summary

Cervine animal are the most abundant inhabitants of forests in Lithuania, the number of which has been increasing for more than several decades. In order to optimally regulate the existing populations, it is necessary to know and evaluate the indicators of the abundance of animals. The article describes the analysis carried out to determine the distribution of roe deer, red deer and moose in hunting area units. Accounting data based on tracks in the snow registered by users of hunting area units (~1000 hunting area units in the territory of Lithuania), general trends in the distribution of Cervine animal in the territory of Lithuania were studied. Based on the results of the research, it was established that the most forested areas of Lithuania are characterized by the largest numbers of Cervine animal. True, forest areas did not have such a big influence on the distribution of roe deer compared to red deer or moose. It was observed that higher abundance is found in the peripheral areas of the districts.

Keywords: cervine animal, hunting area units, distribution.